

Կ. Պոլսոյ հմր. Տարեկան 150 ղ. կանխ	
„ „ „ „ „ 80 „ „	
Գաւառաց հմր. Տարեկան 130 „ „	
„ „ „ „ „ 100 „ „	
Մեկ քիւր	1 „ „
Ծառայական տողը	2 „ „

ԼՐԱԳԻՐ

Դուք գտնած լրագրաց համար ծախքը
Խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ համար կամ որ եւ
իցէ գրութիւն՝ Խմբագիրը Տնօրէնին
պիտի ուղղուի. եւ համար ծախքն ալ
դրկողին վրայ է:

ԱՂԳԱՅԷ ԲԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Ե. Ջ. Գ.

Լրագրոյս հրատարակութիւնն որս
գացնելու և հայ հասարակութեան ամեն
կարգերուն դէմ բամբաստանքներու համարներ
կայ ամայս սկիզբէն բրած նոր կարգադրու
թիւննին մեր արդոյ բաժանորդաց և բարե
կամոյ շնորհներն անբաւական համարուե
լով, և մանաւանդ շատերն ալ գտնուած ը
նելով թէ այսուհետեւ լրագրոյս մէջ կարե
ւոր խնդրոց վրայ յազեցուցիչ յօդուածներ
չտրուի կրնան գտնել թերթին անձեռնածեա
նը պատճառաւ, խորհուրդ տուին մեզ, որ
փոխանակ շարքիւր երեք միջակ թերթի հա
նելու՝ համապատասխան փոքր փերթ մը հա
նենք, և շարքիւր օրերն ալ Մասիսի նախ
կին մեծութեամբ թերթ մը հրատարակենք:
Եսանելով թէ մեր յաճախ և շուտով ըւր
տաւու պարտականութիւնը և թէ ընթեր
ցատէր ազգայնոց յազեցուցիչ յօդուած
ներ կարդալու փափոքը միանգամայն կա
տարուած կըլլայ:

Եյս խորհուրդը թէ և մեր աշխատու
թիւնն ու գեհողութիւնն աւելի կը ծանրա
ցնեն, բայց վերջապէս մեր արդոյ բաժանորդ
ներն ամեն մասաւր դոճ ընելու պարտակա
նութիւնն ուրիշ ամեն նկատումներէ զօրա
ւոր և անհրաժեշտ ճանճած ըլլալով, յանձն
աւելնք ի գործ դնել:

Ուստի կը ծանուցանենք մեր արդոյ ըն
թերցողաց և համայն ազգայնոց, թէ յա
ռաջեկոյ երկու շարքի օրէն սկսեալ՝ շաբա
թը չորս անգամ փոքր Օրաթիւր մը պիտի
հանենք, բայց ի ուրբաթ օրերէն, և շա
բաթ օրերն ալ Մասիսի նախկին մեծութե
ամբար թերթի մը պիտի հրատարակենք՝ առ
կէ առջի գիտով, այսինքն բոլոր մէկէն տա
րեկանը 180 դրուէլ ըլլալու պայմանաւ:

Եսկէց զատ թէ՛ օրաթիւր թերթ և թէ՛ շա
բաթաթերթ զատ ալ պիտի վաճառուին,
առաջեկը 20 փարպոյ երկրորդը 2 դրուէլ:

Այլ յուսանք որ այս կարգադրութեամբ
լրագրիս ամեն կարգի ազգայնոց ճաշակին և
կարողութեանը կրնայ պատասխանել, և մեր
ալ ընթերցողաց որ քան որ շատանալ կամ
որ նոյն է՝ ընթերցատիրութեան ծաւալը
անձեռնով կը քաջալերուինք և կարող կըլ
լանք առաւել ևս կատարեալ և դիւրամա
տոյց ընել զայն:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 23 ՅՈՒՆԻՍ 1866

ԲԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ

Կեդրոնական Եւրոպայի ընդարձակ մէկ
մասն արեւմտ և աւելմամբ ծածկող ա
հեղ պատերազմին վերջ տալու համար Ս.
Կարոլէան կայսեր միջամտութեամբ չորս
շորթիւր ան զինադադար մը ստորագրուիլն
արդէն խնայուեցաւ, բայց համարակոյ կար
ծիքը չկրցաւ գեռ անդորրիլ: Եւսն մարտ
իրաւամբ սա հարցումը կրնէ թէ զինադադարի
պայմանաժամէն վերջն անպատճառ խաղա
ղութիւն պիտի ըլլայ թէ պատերազմը նո
րէն պիտի սկսի: Գիտականօրէն թեանց
ընթացքին նայելով՝ բոլոր հաւանականու
թիւնները խաղաղութեան նորատաւոր են,
եթէ նոր պարագայ մը վրայ դադով քաղաքա
կանութեան տարաւմ միջակը չըլլալով: Բը
րուսիա և անոր հետ Իտալիա՝ զինադադար
ընել յանձն չառին մինչև որ խաղաղութեան
հիմնական պայմանները չորոշուեցան: Գաղ
ղիա՝ Բրուսիայ առաջարկած պայմանները
խիստ ծանր դնելով՝ հետեւեալ չափ
մեղմանոց, և Բրուսիայ ու Իտալիայ հա
ւանութիւնն ստանալէ ետեւ՝ Եւրոպայի ալ
բնութեւնը տուաւ, և այսպէս զինադադարը
կրցաւ հաստատուիլ:

Բայց այս պայմաններուն մէջ կէտ մը
կայ, որուն ծանրութիւնն անհնար է որ աշ
քի չգործէ: Եւրոպայի Գերմանիայէն դուրս
ձգուիլը ոչ միայն այս տէրութիւնը դրժ
ւարին կայութեան մը մէջ կը գնէ, այլ և
կեդրոնական Եւրոպայի մէջ տէրութեանց
հաւատարմացութիւնը կը խանգարէ: Ուս
տի որչափ ալ որ հաշտութիւնը խիստ հա
ւանական և մատուցուա կը թուի, քաղաքա
կան ծանր նկատումներ չեն ներքէր այս գոր
ծը բոլորովն փարպոյն երանգներով երջ
մարկ, վստի զի ապագային կարեւոր պատ
ճառներ կան՝ որք մեծամեծ գէտքբու
դուա կրնան բանալ, նոյն իսկ եթէ հաջ
տուութիւնն ալ իր քի կըքուի:

Եւրոպայի տէրութիւնը Ս. Եւսեպիոյ Ի
տալիայ տալէ ետեւ գրեթէ 38 միլիոն բնա
կիչ կուենայ, որոց 7 միլիոնը միայն գեր
մանացի են: Իսկ մնացածը հունգարացի,
2էք, խորուաթ, Գաղմատացի և այլն: Երբ
Եւրոպայի կառավարութեան Գերմանիայէն
արտաքուսիլը մեծ դժգոհութիւն կը պատ
ճառէ իր գերմանացի ժողովուրդը, մինչդեռ
միւս կողմէն զօրաւոր առ իմ մը կընծայէ
միւս հաւատակ ազգաց իրենց իր բարանչեւ
ազգայնութիւնն ու ինքնօրինութիւնն ա
ռաւել ևս համարձակութեամբ պահանջե
լու: Ս. Եւսեպիոյ որ ի բնէ գերմանացի է,

Մաճառ կամ Եւրոպայի ընդարձակ ըս
տիւրութիւն, իր բարձրութիւնէն պիտի խանգար
և ախտոյ տնձնադրան պիտի ըլլայ:

Եւրոպայի բանակները խիստ քիչ ան
գամ մեծ յաղթութիւններ ըրած են: Պատ
մաթեան մէջ կրթեանուի որ Եւրոպայի շատ
անգամ այսպէս ներքին խնամք, բայց իր խորանմի
քաղաքականութեամբ նոր գաղափարներ կամ
նոր օգուածներ ձեռք բերելով կործանուե
աղաւաճ է: Եյս ճարտիկ քաղաքականու
թեան մէջ դարձուածն էր նաեւ Ս. Եւսեպի
կը Գաղղիայ թողու ըս Կարոլէան կայսեր
միջամտութիւնն իր կողմը շահիլը: Եւսր
վրայ Գերմանացւոյ նախանձը շարժեցաւ
Գաղղիայ դէմ, այնպէս որ իրենց հայրենա
սէրները զԵւրոպայի Գերմանիայ մտանիլը կը
համարին՝ օտարի միջամտութեան դիմելուն
համար: Ինչպէս յայտնի է, Եւրոպայի մին
չև հիմա այս կարգէն նկատման օգուածութիւն
չգտաւ, սակայն չկրնա՞ր ըլլալ որ ուրիշ կող
մերէ՝ զոր օրինակ Ռուսիայէն՝ օգուածութիւն
խնդրէ:

Գերմանիայ մէջ պատահած գէտքերն
այնչափ մեծ հետեւութիւններ ունին՝ որոց
մէջ համակրեցն այժմէն զինադադար է:
Բայց սա յայտնի կերպի որ այսուհետեւ Բը
րուսիա բոլոր գերմանական ազգէն գըռն
պիտի ըլլայ: Եւսր՝ ապիկա համաձայն է եւ
յաղաքի ամեն մեծ տէրութեանց շահե
րուն: Գաղղիա մինչև հիմա Եւրոպայի հա
կառաւորք եղած էր, վստի զի Գերմանիայ
մէջ ազգեցութեան տէր եղողն այն էր, կա
րենք է ուրեմն որ հիմա Բրուսիայ մեծամեծ
անտարրեր աչք դիտէ: Բայց Գաղղիա մէկ
նորատաւ մ'ունէր որուն հիմա հասած է,
և չկրնար թող տալ որ Բրուսիա անկէց
անդին անցնի: 1815ին Ս. Եւսեպիոյ արքայա
ժողովը Գաղղիայ դէմ պատուար մը կանդ
նած էր Գերմանական գաղափարութիւնը:
Կարոլէան կայսեր նորատաւն էր այս պատ
ւարը կործանել և Ս. Եւսեպիոյ ամառ բեր
դերն Եւրոպայի ձեռքէն առնուլ: Ինքը աղը
նտաւած առնէ այն պատուարը կործանեցաւ
և այն բերդերն ալ ետ առնուեցան: Գաղ
ղիա առանց ծախուց կամ կաթիլ մ'արիան
այս մեծ արդիւնքը ձեռք բերաւ: սակայն
կրնա՞յ թողուլ որ Օտտոմանի յաղթութեան
նկարէն գերմանական աւելի զօրաւոր և
խրթաւ կայսրութիւն մը դուրս ելնէ: Եւս
շուշտ ոչ, և ահա այս նկատումն էր որ
Բրուսիան կատեցուց իր յաղթութեանց մէջ:

Միւս կողմէն Ռուսիա կրնա՞յ անտար
րեր ըլլալ որ Բրուսիա չափէ գորս մեծ
նայ և Ս. Եւսեպիոյ ծովուն բանակին իր ձեռքն
ունենալով՝ իր թէ՛ ծովային թէ՛ ցամաքա
յին զօրութեան դէմ յարաւաւ ապաւնալիք

մ'ըլլայ • Ուստի Ուստիսի ալ՝ առանց իր ամենէն մեծ շահերը վտանգի մէջ դրուած տեսնելու՝ չկրնար Վերամանակի գործող այս նոր դարձուածներն անտարբեր աչօք դիտել •

Ար քնայ միայն Մեղդեա, որուն գործին կուգայ Լաւրոպի մէջ Վարդիկոյ դէմ Բըրուսիոյ նման ցամաքային մեծ տէրութեան մը կանգնումը, և որ թերեւ քիչին տակէն խնդարով կրնայ ըսել թէ « աղէկ եղաւ •

Եւս ամեն խորհրդածութիւններէն կը հետեւի որ Վերամանակի խնդրոյն լուծումը դիւրին բան չէ և մեծ տէրութեանց ժողովն մը կը կարօտի • Մինչև հիմա եղած բանակցութեանց մէջ Վարդիկոյն զատուելիշ տէրութիւն խառնուած չէ • Մեղդեա անտարբերութիւն կը կեղծէ, և ինքզինքն իր հեռաւոր գաղթականութեանց շահերուն զբաղեալ ցոյց տալով՝ եւրոպական գործող միջամտութեան կը խորշի • բայց ի մտնուցելու է Վարդիկոյ կառավարութեան որ եթէ արքայաժողով մ'ըլլայ՝ ինք ալ պատրաստ է մանակցելու • Իսկ Ուստիսի լուծութեամբ հանգիստտես կեցած է •

Եւս տէրութեանց բռնած զիջքը, բանակցութեանց ընթացքը, և վեճի տակ եղած զխառն խնդրոյն ետթիւնը • Սորա սենք ուրեմն ասոնց լուծումը տեսնելու •

Փարիզէն յուլիս 31 թուով առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Մեքսիկայի մէջ Ժուլիէնի գործողութիւնը Մաթամորա ըստած կարեւոր քաղաքն առած են • Դոնալդի մէջ ժողովարական դուռնաբանները նորէն սկսած են, բայց բարեկարգութիւնը վերստին չէ • Օգոստ • 1 թուով հեռագիր մ'ալ կը ծանուցանէ թէ Խաւիչոյ արքունիքը կը հաճի բանակցիլ հաշտութեան վրայ, որ կը կարծուի թէ մինչև օգոստ • 15 կրնայ հաստատուիլ •

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԻՐԻՔ

Փարիզ 29 յուլիս, իրիկուն •
« Եւստիսի Ս. Երեմիայի կը կորսնցնէ և հիւսիսային Վերամանակի մէջ Բըրուսիոյ նախադնիւթեան ներքեւ նոր գաշնակցութիւն մը կազմուելու հաւանութիւն կուտայ •

« Եւստիսի 75 միլիոն ֆրանք պատեւազմական ծախք տրիւսի վճարէ Բըրուսիոյ •

« Հարաւային Վերամանակի մէջ ալ անկախ գաշնակցութիւն մը տրիւսի հաստատուի • »

Փարիզ 30 յուլիս, իրիկուն •

« Խաւիչոյ զինադադարն ստորագրեց այս պայմանաւ որ Ս. Երեմիայի ժողովարական քուէով Խաւիչոյ թագաւորութեան հետ միանայ •

« Բըրուսիոյ թագաւորին համար հիւսիսային Վերամանակի կայսր անուանելու խնդիր կայ • »

Փարիզ 31 յուլիս, իրիկուն •

« Բըրուսիս Պալլիէրայի հետ ալ երեք շաբթուան զինադադար հաստատեց օգոստ • 25-ն սկսեալ •

« Վերամանակի միւս մանր տէրութիւնները դեռ բան մը չեն ստորագրած •

« Խաւիչոյ Բըրուսիոյ ծովապետը պաշտօնէ ձգուելով, տեղը Ս. Երեմիայի ծովապետն անցաւ • »

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պաթողիկոսական ընտրութեան գործին համար հրաւիրուած Բնիկանուր ժողովը

երեկ գումարուեցաւ Պաթողիկոսի Մայր եկեղեցին, և վիճակային եկեղեցական համագումար ժողովը անդեկադիր կարգադրուելէ և անոր վրայ պէտք եղած բացատրութիւնները տրուելէ ետեւ, կաթողիկոսական երեք ընտրելաց քուէական համար քուարկուելէ ան ձեռնադրուեցաւ • Բայց որովհետեւ 56 երեսփոխանք միայն ներկայ էին, ժողովը որոշեց որ ներկայ գտնուողներուն քուէն առնուելով քուէառքի մէջ պահուի, և բացակայներուն ալ դիր գրուելով՝ անոնց ալ քուէն առնուելէ ետեւ մինչև դալ ուրբաթ քուէհամարը կատարուի • Եսոր համար քընդիւ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Սոյ, Եղթամարայ, և Երուսաղէմի աթոռոյ փոխտարներէն և երեք աշխարհական երեսփոխաններէ •

Ս. Բնիկանուր զրկուելէ երկու պատգումաւորաց ընտրութեան գործն ալ Պաթողիկոսական մանաժողովին յանձնուեցաւ •

Իսկ Սոյ և Եղթամարայ կաթողիկոսութեանց խնդրոյն գաղով, Երեսփոխանական ժողովը միաձայն հաւանութեամբ ընդունեց Ս. Երեմիայի ժողովին վճիւր, և որոշեց որ Երուսաղէմի մայր աթոռոյ ընտրելաց քուէհամարը կատարուելէ ետեւ՝ նորէն Բնիկանուր ժողովը գումարուի և Սոյ ու Եղթամարայ աթոռոյ խնդրին ալ կարգի դրուի •

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ար Երեմիայի թէ դանձուց պաշտօնատունը յանձնաժողով մը կազմուելու է՝ ներկայ տարւոյս մէջ բացառիկ կերպով հաւաքուելիք անձնական արոյց բաշխան եղանակը որոշուելու համար • Եւս յանձնաժողովին անդամ են Պանձուց, Բիկաֆի և Հասարակաց կըրթութեան Ս. Երեմիայի պաշտօնականները, Ս. Երեմիայի Բիկաֆի և Երեմիայի Բիկաֆի Բարձրագոյն ատենին • Հաւաքուելիք արոյց դուռնաբան տրիւսի 200 հազար ֆրանկ, կամ 1 միլիոն օսմանեան լիւր •

— Երեմիայի նախնիքայ թուոյն մէջ Մըսրիկան Ս. Երեմիայի պէջին իւրայի Ս. Երեմիայի և երկրորդ կարգի Օսմանիէ պատուանան շնորհուիլ ծանուցուած ժամանակ սխալմամբ Երեմիայի պէջ ըստած է •

Պէշիկթաշի թագական խորհուրդն հետեւեալ նամակը գրեց Ս. Երեմիայի Հաւաքուելիք լուրագրին •

Մեծապատիւ Տէր •

Ձեր պատուական լուրագրին 653 թուոյն մէջ Ս. Երեմիայի Սիսակ Տատեան ստորագրութեամբ հրատարակուած երկար նամակ մը՝ Մաքրուհեան հրիտակի խնդրոյն վրայ Մատիս լուրագրին տուած տեղեկութիւններն իրեն անստորագր հերքելու գրելով՝ եղելու թիւններն անյայտի գոյներով նկարագրած և անյայտի պարագաներ մէջ խառնած է, որք ուղղակի թագական խորհուրդոյ պատուոյն գաղտնի, կը հարկադրեն դմեղ՝ թէ և անկամայ՝ պատասխանել անոնց • Ուստի, յանուն ճշմարտութեան և յանուն մեր բըռնադրուեալ պատուոյն կը խնդրենք Ձեր աղաւթութեան որ մեր այս գրութիւնն ալ հրատարակուելու հաճիք ձեր անկողմնակալ էջերուն մէջ •

1. Մատիսի մէջ հրատարակուած տեղեկութեանց դէմ մեծապատիւ Ս. Երեմիայի Երեմիայի գրածներուն պատասխան տալ աւելորդ կը համարենք, ըստ որում ինչ որ Մատիս լուրագրին հրատարակած է՝ խորհուրդոյ փաւերական արձանագրութիւններն քաղ-

ուած են • Եւստիսիսի աւելորդ կը համարենք « հրիտակ » բառին վրայ ըրած դիտողութեանցը պատասխանել, վասն զի խնդիրը բառի վրայ չէ • Մենք չենք դիտել և փոյթ ալ չէ մեզ գիտնալ թէ հանգուցեալը կը տակ ըրելու է թէ ոչ • Մեր գիտցածն այս պէս է, որ 1864 մարտ 6ին իրիկունը թաւական խորհուրդ անդամք Տատեան Ս. Երեմիայի Յօհաննէս պէջի տունը հրաւիրուելով, հանձնարարեալ տեսնուեալ և մեծ • Եւստիսի Երեմիայի եղբայր մեծապատիւ Ս. Երեմիայի Երեմիայի ի ներկայութեան նոյն իսկ Եւստիսի Երեմիայի յատարարութիւն ըրաւ մեզ թէ « հանգուցեալ պէջաւ » ուհի Ս. Տիկին իր կենդանութեան ժամանակ գիւղիս մէջ երկու սեռի կանոնաւոր գործողները գտնուելուն փափաքող ըլլալով, ծնողքն ու ամուսինը՝ հանգուցեալ ըլլալ պէս անկախ բաղձանքն իր անուանը հետ « անմահացնելու փաւով » համաձայնուելու թեամբ որոշած են անոր թողուցած բոլոր « գոյքը գիւղիս մէջ երկու սեռի համար հոյս » և ակալ գաղտնի կառուցանելու նախընտրելու • Եւս խօսքերը նոյն կէտին արձանագրուեցան խորհուրդոյ անդամք թեան տուեալին մէջ՝ գորհ հետ տարած էինք անդամք Երեմիային պատուելին համեմատ, և խորհուրդոյ անդամներէն ուրիշ որ հոն ներկայ էին, անմահացեալ ստորագրեցին • Եւս է մեր գիտցածը • Եսոր անունը կուգէ հրիտակի կոչուի, կուգէ նուէր, մի և նոյն է մեզ համար • վասն զի, ինչպէս ըսինք, խնդիրը բառին վրայ չէ, այլ իրեն վրայ է, որ Ս. Երեմիայի Եւստիսիսի նոյնպէս կը ժխտէ, հակառակ ութ անձանց տիրանալու փայտութեան, հակառակ նաեւ իր տուած ստորագրութեան՝ զոր անոնց վրան նայելու դրած է եղեր՝ կարծելով թէ միայն արջանց վարժարան կառուցանելու խօսք կայ մէջը • Ո՛վ գրեց այն խօսքերը կարասեաց ցուցակներուն ներքեւ՝ « ի ներկայացուց Ս. Երեմիայի Եւստիսիսի և իր մեծարուհի Երեմիայի ստորագրութեան » — Թագական խորհուրդն • — ոչ • — Արեւմտի վ. խորհուրդը գրեց • — Մեծապատիւ Ս. Երեմիայի Երեմիայի • — Եսոր ալ անհրաժեշտ է հաւատալ, վասն զի միայն ինք չէր ստորագրողը • Իսկ լուրագրաց մէջ եղած հրատարակութիւններուն ինչ մեկնութիւն տրիւսի տայ • Միթէ Մեղդեա իր ստորագրութիւն տալէն ամիս ու կէս առաջ (յուլիս 25) չէր հրատարակած թէ հանգուցեալն բոլոր գոյքը Պէշիկթաշի մէջ երկու սեռի վարժարան շինելու պիտի նուիրուի • Այնպէս հաւատարմութիւն թէ համայն աշխարհի մէջ քաղաքացիական լուրագրութիւն մը իրմէ անձանք մը նայած ըլլայ •

Ս. Երեմիայի Երեմիայի կրտսէր թէ արդէն Պէշիկթաշի մէջ մանչ տղայաց գաղտնի գտնուելով, մանչոց վարժարան շինելու հարկ չկար, և թէ ինքը չէր կրնար գուշակել որ աղբային վարժարանը տրիւսի հրիտակէր •

Երբարեւ կար ոչ միայն մանչ տղայաց ալ և աղջկանց ալ գաղտնի մը, բայց ինչ էին • նեղ տուններ վարժարանի փոխուած, աճեւ և անյարմար շէնքեր՝ որք կարգաւորեալ գաղտնիքներ ըլլալու բնաւ ընդունակութիւն չունէին, և շատ տարիներէ ի վեր անմահացեալ եղած էր թաղին մէջ երկու սեռի կանոնաւոր աղբային գաղտնիքներ շինելու պէտքը • Արեւմտի երկուսեւ վարժարանի կառուցման գիտաւորութիւնն արդէն զգալի եղած պէտքի մը կը պատասխանէր, և ամենեւին հարկ չէր թողուր արդէն գտնուած անկանոն շէնքերուն հրիտակութիւնը գուշակելու •

Եսիեց զսա՝ կրնանք հարցնել Մեծ. Եւաքել էՖէնտին թէ երկուս վարժարանի շինութեան համար գերմանացի ճարտարակաւ մը գտնող և յատակագիծներ շինել առաջը Թաղական խորհուրդս էր. Ո՛վ աւրապրեց ՚ի Փարիզ հանգուցեալ Մ. Տիկնոջ պինձի արձանը և 2750 Ֆրանք ծախքով * Պ. Պօլիս բերել առաւ երկուս վարժարանին մէջ գնելու համար. — Թաղական հո՛ւրդս. Եւրոպոյ մասը՝ Եւաքել էՖէնտին ասիեց եօթն ութ ամիս առաջ կիրակի առաւօտ մը Թաղական խորհրդարանս գալը և իրենց գտած գերմանացի ճարտարագիտին պատրաստած երկուս վարժարանին յատակագիծին վայր բրած մանր գննութիւններն ու գիտազօլութիւնները * :

Եյս ամին անժխտելի իրողութիւնները կեցած ժամանակ, որչափ մեծ եղաւ զարմանքն և մանաւանդ յաւերնիս, երբոր աս կէց ամիսուկէս առաջ Բ. Գլանէն միւսաւ շար մը ներկայացաւ Թաղ. խորհրդարանս ձեռքը արդու հաղով մը՝ որուն մէջ Մեծ. Եւաքել էՖէնտին և իր մեծարուհի լծաւ կից իրենց ստորագրութեամբ յայտարարութիւն բրած են թէ իրենց հանգուցեալ դաւակին Թողուցած գոյքէն իրենց ինկած ժառանգութիւնը բաժնելու և առնելու այն ժամանակ արգելաբոնեալով, աւանդ յանձնել են Թաղական խորհուրդին, և թէ այն գոյքերը երկու տարիէ ՚ի վեր ամբողջ պահուած են եկեղեցւոյս մէջ :

Բարեբաղդարար, Մեծ Եւաքել էՖէնտին այս անգամ Չեր պատուական լըրադրոյն միջոցաւ իր ստորագրութեամբ հրապարակած յօդուածին մէջ կը խոստովանի թէ աւանդ յանձնած չէ եղեր, այլ միայն աղջկանց վարժարան կառուցուելու նըպատակաւ յանձնած է եղեր խորհրդին իր ժառանգութեան բաժինը, և թէ յանձնուած գոյք մէկ շատ մասը վաճառուած են եղեր. Եյս յայտարարութեամբ՝ ինչպէս կը անհաւի՛ստու կենէ Բ. Գլան մատուցած աղբասաղթին մէջ բրած վերջիշեալ յայտարարութիւնը. Եյսպէս ահա Մեծ. Եւաքել էՖէնտին Թաղ. խորհրդոյս կամ որ նոյն է՝ առ Եւրոպոյ առաւ ստորագրութեան գորութիւնը կարելու համար հակառակութենէ ՚ի հակասութիւն դրուելով, երբ իրարու հակառակ յայտարարութիւն կրնէ, երբ իրարու հակառակ ստորագրութիւն տալու տարօրինակ սետարանը կը ներկայացնէ աշխարհի :

Իսկ խորհրդոյս կողմանէ իրեն արուած յայտագիրը՝ զոր կը յիշէ՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ խոստում մը որպէս զի նուիրեալ դոհարեղմաց անուկը նուիրողաց փոխանորդներուն ներկայութեամբ բացուի, և այսպէս ալ եղած է մինչև այն կէտը, ուր Մեծ. Եւաքել էՖէնտին իր առաւ ստորագրութեան հակառակ պահանջումներ երևան հանելով՝ գործն աղբային Աղբոնա կոն վարչութեան հակազօլութեանն ու տրամադրութեան ներքեւ անցաւ :

2. Մեծ. Եւաքել էՖէնտին յայտարարութիւն կրնէ թէ անուկին երկու մի և նոյն բանալիններ նուիրողաց փոխանորդներուն քով կենալը Ս. սեմ. Սարգիս պէյին անվտանգութեան տեղի չտալու և զնա յամենայն սպառնալովն չամար էր, և թէ

Սարգիս պէյը լսելով որ զնա կարասիք առ բողջարէս չեն ծախուեր և ծախուածներուն ստակներէն առիւս անգին տրուեր է և մէկ կողմէն տրուելու վայր է եղեր, և առիւսին դարձաւ կառուցման ամենին հոգ չէ տարուեր և ոչ տեղ գտնուեր է, և աս ընթացքով եղածները բոլոր պիտի կորսուին և յիրուցան ըլնէ և այլն, իրաւացի սրտմտութեամբ առ ինքն բողբեր է. և Մեծ. Եւաքել էՖէնտին ալ միջամտելով, եկեղեցւոյն մօտ գարատան յատկանալի տեղ մը դրուելու շատ դժուարութիւններ կրեր է, և Սարգիս պէյին բարկութիւնը որ քան զոր առնելով, վերջապէս Մեծ. Եւաքել էՖէնտին հարկադրեւ է իր գիտաւորութիւնը փոխել ՚ի միասին (ի մասին) կառուցման աղջկանց յատկացեալ վարժարանին որ ՚ի Պէշկիթաշ, նա մանաւանդ երբ լսեր է որ Թաղական խորհուրդս (անշուշտ առ. ՚ի զոյցե ուրիշ յարմարագոյն տեղոյ) հրկիզեալ աղբային գարատան տեղը կուզէ կառուցանել նոր վարժարանը. Եւ կը յարէ. « Մեծապատիւ Սարգիս պէյին սրտմտութիւնն որ քան զոր զայրանալով, և մեզ հետ երթեւեկութիւնը դադարեցնելով, և իւր կարգեալ փոխանորդը փոխելով՝ արկին հետ աղբը ըսաւ ինձ որ կուզէ ինքը իւր բաժինը դաւել և առնել և իր ուզածն ընել. » Եսոր վայր Մեծ. Եւաքել էՖէնտին ալ որոշեւ է ինքն ալ իր բաժինը Ս. Երուսաղէմի միաբանութեան տալ՝ անդ աղջկանց վարժարան մը հաստատուելու համար :

Որչափ խօսք՝ այնչափ սխալ և հակասութիւն :

Թաղ. խորհուրդս Ս. սեմ. Սարգիս պէյին կողմանէ ոչ անվտանգութեան, ոչ հակառակութեան և ոչ զայրապին սրտմտութեան չոյց մը տեսած է. քնդհակառակն անվտանգութեան ցոյցերն ու արգելքները միշտ Մեծ. Եւաքել էՖէնտին կողմէն եկած են. Եւ մինչդեռ Մեծ. Եւաքել էՖէնտին կրէ թէ անուկին բանալին փոխանորդներուն յանձնուելը Ս. սեմ. Սարգիս պէյին անվտանգութեան տեղի չտալու և զնա ապահովընելու համար էր, Ս. սեմ. Սարգիս պէյն ընդհակառակն՝ սնուառկին բանալին խորհրդին զրկեց խնայրնելով թէ ինքը կատարեալ վտանգութիւն ունի խորհրդին վայր, և թէ կը փափաքի որ իր ըրած նուէրնաւանց ալ ևս յազաղելու իր նպատակին գործածուի և երկուս վարժարանին շինութեանը փութով ձեռնարկուի :

Իսկ ծախուած կարասեաց ստակներուն անգին առիւս տրուելու և ցրուելով կորսուելու խօսքը՝ որ խորհրդոյս դեմ ծանր ամբաստանութիւն մ'է, չէինք բնաւ խօսուեր լսել Մեծ. Եւաքել էՖէնտին. Ս. սեմ. Սարգիս քաջ գիտէ որ եթէ այն ըստակներէն գումար մ'անուղղակի միջոցաւ մէկէ մը փոխ առնուած կայ, խորհրդոյս գիտութեամբն ու հաճութեամբը եղած չէ, և մինչև այսօր ալ Մեծ. Եւաքել էՖէնտին ինդրանօքն ու միջնորդութեամբ մնացած է նոյն անձին վայր. Մեծ. Եւաքել էՖէնտին չկրնար նաեւ մոռցած ըլլալ, որ իր փոխանորդին բերնով ուրիշ աւելի մեծ գումար մը խնդրուած է խորհրդէս, բայց չէ տրուած. Ուստի Ս. սեմ. Սարգիս պէյն այս եղելութիւններն խնայելով եթէ իրաւացի դժգոհութիւն մը կամ սրտմտութիւն մ'առնեցած է, Թաղական խորհրդոյս դեմ եղած չկրնար ըլլալ. ասոր աղաղակ է ոչ միայն վերջիշեալ եղելութիւններէն ետեւ Ս. սեմ. պէյին մեզ յայտնած կատարեալ վտանգութիւնն ու անուկին բանալին յանձն

նելը, այլ և Մեծ. Եւաքել էՖէնտին վերջիշեալ յայտարարութիւնը թէ Ս. սեմ. Սարգիս պէյին սրտմտութեան սասակութիւնն որ քան զոր առնելով, ինքը՝ Եւաքել էՖէնտին՝ հարկադրեւ է իր գիտաւորութիւնը փոխելու ՚ի մասին կառուցման աղջկանց յատկացեալ վարժարանին, և քիչ մը վարն ալ թէ Մեծ. պէյին սրտմտութիւնն որ քան զոր զայրանալով՝ իրեն հետ երթեւեկութիւնը դադարեցուցեր է, և այլն :

Ար մնայ 25 հազար դուրուշ արժողութիւն ունեցող իրի մը 10 հազար դուրուշ ծախուած ըլլալուն առարկութիւնը, որուն ներքեւ անմիջապէս կը յարէ. « Իցէ թէ ստոյգ չըլլար լսածնիս, և այլք » :

Եյս ալ ծանր և միանգամայն թշնամանալի ամբաստանութիւն մ'է, որուն դեմ ամենայն զօրութեամբ կը բողբեր :

Խորհուրդս՝ բոլոր վաճառելի դոհարեղները ոսկերչաց արհեստագիտներուն հայացուցեր էր, որպէս զի խոյն մտք զննելով անոնց բարձրագոյն արժէքն որոշեն և դրով մեզ տան. անոնք ալ իւրաքանչիւրին արժէքը որոշած ժամանակին վերջիշեալ իրն ալ 9 հազար դուրուշ արժեցուցած էին, ինչպէս որ խորհրդարանս կեցած զիրեն յայտնի է. Խորհուրդս ալ նոյն արժողութեան երկու հազար դուրուշ աւելի գին գտնելով՝ անոր վաճառմանը հաճութիւն տրուած է պատուաւոր ոսկերչի մը՝ այն է՝ Ալբա շաստաճեան Բրիտանական արքայի միջնորդութեամբ :

Եհա այսպիսի անիրաւ և վտանգաւոր, և իջ ամբաստանութիւններով կը պատկէ մեծապատիւ Եւաքել էՖէնտին Թաղական խորհրդոյս անդամները, որք անձնուիրաբար այնչափ աշխատութիւն կրած, և իրենց սեփական զբաղմունքը թողով՝ քանի՛ ամիսներ դոհած են վաճառման գործողութիւններուն, ամեն ջանք ՚ի գործ գնելով որպէս զի հնար եղածին չափ շահաւոր և արդիւնաւէտ ըլլան :

Օրինակ իսկ մէջ եղած անուրդնէրուն ներկայ գտնուող և շատ կարասիներ բուն արժողութեան շատ աւելի բարձր գին երաւ գնող աղբայինը կրնան իրենց փորձովը վկայել մեր այս բաժնին :

Ար վերջացնենք նամակնիս, մեծապատիւ տէր, ՚ի սրտէ ցաւելով մեր անբաղդութեանը վայր, որով Մեծ. Եւաքել էՖէնտին ընդգիտնալու գտն հարկին մէջ կը գտնուինք, մինչդեռ կը փափաքէինք որ գտնութեան և շնորհակալաց ուղիքներով միայն խօսէինք իրեն հետ իրրեւ ընդ բարեբալի Պէշկիթաշի թաղին, ուր արդէն իր ամենապիւրիւ և ամենուս կսկծալի ազնիւ որդեկին յիշատակն անմահացնող երկուսեան վարժարանը կանգնիլ սկսած է :

Տա՛ր երկինք որ քիչ ժամանակէն վարժարանին շինութեան աւարտմանը հետ այս գծերող անհամաձայնութիւնն ալ վերջանար, և մեք ալ առիթ ունենայինք Թաղին երկու սեւի մանկանց սրտալին օրհնութիւններն ու շնորհակալութիւնները Ս. սեմ. Սարգիս պէյին հետ նաեւ Մեծ. Եւաքել էՖէնտին ուղերձելու :

Եյս է մեր ամենէն ջերմ բաղձանքը, այս պիտի ըլլայ նաեւ մեր ամենէն մեծ մխիթարութիւնը :

Բնդունեցէք և այլն :

21 յուլիս 1866 Ի գիմաց Թաղական խորհրդի (Կէ) հրդոյ

Փոխ-Առնադպիր Փոխ-Առնադպիր
Ղապուզ Ալեքանեան Կարապետ Թաթաւրեան

* Այս ծախքը Թաղ. խորհուրդս վճարեց իրենց խնդրանքը, և արձանն ալ կեցած է խորհրդարանին մէջ :

** Յիշեալ յատակագիծը կեցած է Թաղական խորհրդարանին մէջ :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ